

Stednavne i Vignæs Sogn

af Johnny Grandjean Gøgsig Jakobsen.

Let udvidet PDF-version af artikel udgivet i *Vignæs - Jubilæum for kirke og præstegård*, red. Tove Niclasen (Vignæs Menighedsråd, 2019), s. 37-46.
Alle fotografier med venlig tilladelse af John M. Jensen, Vignæs.

Vignæs er navnet på en landsby og et sogn på den nordøstligste del af Lolland. Det har efter alt at dømme i første omgang været at betragte som navn på hele det næs hvorpå sognet ligger. Fra næsset er navnet overgået til landsbyen, der længe var den eneste bebyggelse i området, og herfra til sognet, da dette udskiltes fra Tårs Sogn engang efter Reformationen. At efterleddet i navnet vitterligt er terrænbetegnelsen *-næs*, en yderst hyppig endelse i danske stednavne, giver de ældste stoveformer (1231 Wyrnæs; 1312 Vixnes; 1416 Wixnes) ingen grund til at betvivle. Straks mere kompliceret bliver det at bestemme betydningen af navnets forled. Der er uden tvivl en nær forbindelse til navnet på den lille holm ud for nordspidsen af næsset, **Vigsø**, således at deres forled enten er identiske eller i det mindste direkte afledt af hinanden (f.eks. **Vigsønæs*, ”næsset ved Vigsø”; eller **Vignæsø*, ”øen ved Vignæs”), men dette ændrer ikke på, at tolkningen af forleddet *vig* har voldt navneforskerne en del kvaler. Umiddelbart skulle man måske ellers synes at tolkningen var ganske ligetil, nemlig det terrænbetegnende substantiv *vig*, der jo harmonerer smukt med næssets beliggenhed i mellem Tårs Vig og den ydre del af Guldborg Sund, hvor også den lille Hildesvig Bugt indgår på sognets østkyst. Som alle lokalkendte vil vide, udtales såvel Vignæs som

Vigsø ganske vist med stemt /g/ (svarende til /k/), i 1954 med udtaleformerne [*vegsnesə*] og [*vegsnæs*], og frem til midten af 1800-tallet var staveformerne langt overvejende med /x/ (typisk *Vixnes*), men det er ikke heri at problemet ligger. På gammeldansk, dvs. det sprog der taltes i Danmark i middelalderen, blev *vig* også stavet og udtalt med /k/, *wīk*, og selvom der gennem tiden er fremkommet talrige forslag til betydningen af ordet *viking*, regnes det mest sandsynlige nu stadig for at være, at det oprindeligt blot betød 'en, der kommer fra vigen'. Nej, problemet med at *vig* i Vignæs og Vigsø er det /s/, der i givet fald sammenknytter vigen med henholdsvis *-næs* og *-ø*; at dette så i de ældre staveformer som regel er blevet indlejret sammen med /ks/ til et /x/ ændrer ikke på noget. Problemet med *-s*-koblingen består i, at *vig* er et hunkønsord, der ifølge de gammeldanske retstavningsregler ikke burde danne *-s*- i genitivform. Derfor har navneforskere gennem tiden afvist den ellers oplagte tolkning med kystbetegnelsen *vig*. I stedet er foreslået et konstrueret intetkønsord **wīgh*, der ganske vist ikke kendes på gammeldansk, men kunne tænkes at have eksisteret som en dansk form af det oldnordiske substantiv *víg* med betydningen 'kamp, drab'; i gamle islandske og norske lovtekster findes således betegnelser som *vígsbætr* ('bøde for begået drab') og *vígsmál* ('retssag angående drab').¹ I nærværende sammenhæng skulle betydningen i stednavnene Vignæs og Vigsø så være "næsset (eller øen), hvor der har været kamp" eller "...hvor der er sket et drab".²

Nutidigt kort over Vignæs Sogn med de primære stednavne i området; øverst t.v. et indsat Danmarkskort med udpegnings af området. Nederst t.h. (uden for sognet) ses den ældste broforbindelse mellem Lolland og Falster ved Guldberg, hvor der inden broen (bygget 1934) var færgeoverfart. Selvom Vignæs således lå tæt på den kongelige landevej og postrute ned over Lolland-Falster, udgjorde næsset længe en afsidesliggende og skovklædt egn. Topografisk kort 1:100.000 © Styrelsen for Dataforsyning og Effektivisering.

¹ Dette blev først foreslået af Marius Kristensen (1922, 41), og er siden gentaget af Anders Bjerrum og Christian Lisse (1954, DS 11, 135-136) og Bent Jørgensen (2008, 332).

² Såvel *Danmarks Stednavne* som Bent Jørgensen har efterfølgende tilsluttet sig Kristensens tolkningsforslag, sidstnævnte med den variantmulighed, at ordet *wigh* primært knyttet sig til øen, som næsset kan have taget navn efter.

*Udsigt fra Vestermark mod den lille, ubeboede holm Vigsø. Forleddet er traditionelt blevet tolket som et konstrueret ord *wīgh, 'kamp, drab', med en samlet betydning af navnet som "øen, hvor der har været kamp/er begået et drab". Nærværende forfatter foreslår den knapt så dramatiske og mere simple tolkning "øen ved vigen/vigene". Foto: John M. Jensen.*

Det kan selvsagt ikke udelukkes at der i en fjern fortid er blevet udkæmpet store kampe eller begået mindeværdige drab på Vigsø eller Vigsnæs, men hverken de skriftlige kilder, arkæologerne eller folkesagnene kender i så fald noget hertil. Som disciplineret navneforsker anerkender jeg som hovedregel altid de grammatiske principper, som mine sproghistorisk bedre funderede kollegaer gennem tiden har udredt for svundne tiders danske navneformer. Men i dette tilfælde vil jeg nu alligevel vove den påstand, at det alt andet lige forekommer meget logisk at næsset og øen er blevet opkaldt efter sin karakteristiske beliggenhed mellem to store vige, end at navnet skulle være dannet af et ord, der reelt ikke vides nogen sinde at have eksisteret på dansk, og endvidere skulle referere til en hypotetisk begivenhed, som ingen ellers kender til. Idet jeg på ingen måde vil anfægte, at hunkønsord som hovedregel ikke burde danne s-genitiv på gammeldanske navneformer, så synes en gennemgang af det empiriske danske stednavnemateriale ikke desto mindre tydeligt at fastslå, at der i tilfældet *vig* synes at gælde en undtagelse. Fra det øvrige Danmark har vi således stednavne som *Vigsfang* (Øster Vandet s., Jylland), *Vigsholm* (Herning s., Jylland), *Vigager* (1912 *Vigsager*), *Vigshage*, *Vigsmade* og *Vigsmose* (alle i Broager s., Jylland), *Vigsbjerg*, *Vigsbæk* og *Vigsmose* (Varnæs s., Jylland), samt *Vigsagre* (Drejø s., Fyn), hvor forleddet i samtlige tilfælde er tolket som substantivet *vig*.³ Faktisk har vore to lokaliteter også et par helt identiske navnefæller i det øvrige

³ DS 6, 481; DS 7, 103 og 129; DS 15, 346; DS 17, 8. *Vigsfang* er ikke udgivet i bogserien *Danmarks Stednavne*, men kan findes på [online-databasen af samme navn](#).

Danmark, hvor et *Vignæs* findes på Nordfyn (Norup s.) og en *Vigsø* har sit eget sogn i Thy. Ældst af disse er *Vigsø* (1422 Wissyæ), der ligger ud til *Vigsø Bugt*, men alligevel også her er blevet foreslået at have lagt grund til et navngivende slag eller et drab.⁴ Det fynske *Vignæs* (1782 (VSK) Viisnæse; 1853 (Mansa) Viisnæs; 1886 (HMbl) *Vignæs*) findes som naturnavn på et lille næs ud i Odense Fjord; det er aldrig blevet tolket, men umiddelbart harmonerer beliggenheden oplagt med den mulige navnekombination *vig* + *næs*. Jeg vil derfor tillade mig her at fremføre det alternative tolkningsforslag, at det lollandske *Vignæs* kan tolkes som ”næsset ved vigen” eller måske rettere ”næsset mellem vigen”, mens *Vigsø* simpelthen kunne tænkes at betyde ”øen ved vigen(e)”.

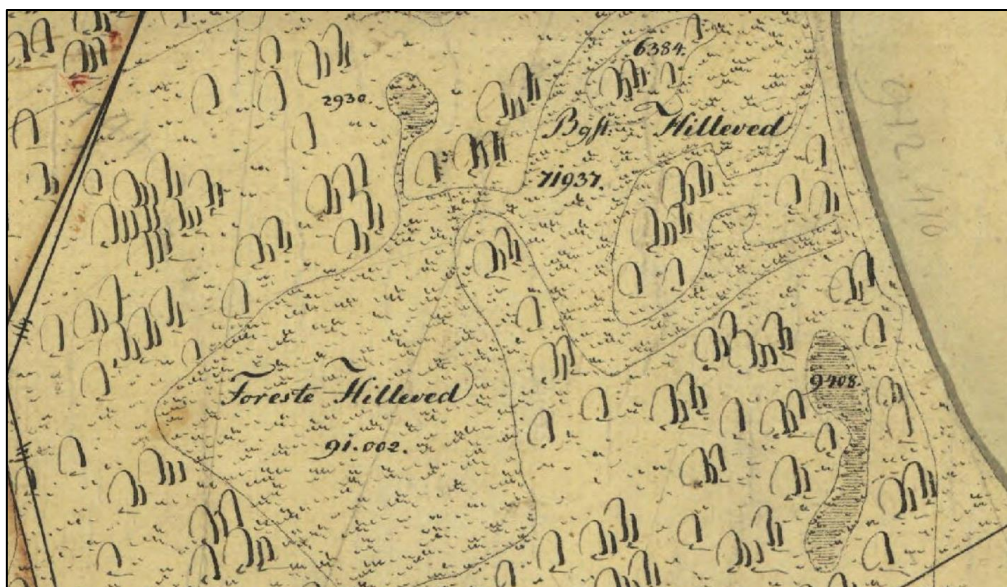
Eftersom hovedparten af næsset synes at have været skovklædt helt frem til slutningen af 1700-tallet, så kendes der faktisk ingen andre gamle bebyggelsesnavne i sognet. Til gengæld går flere af skovnavnene langt tilbage. Det ældste af disse er **Vignæs Skov** (1454 Wixnes Skov; 1448-81 Vignæs skough), der i dag blot betegner halvdelen af en lille lund øst for *Vignæs by*, men i middelalderen må have refereret til hovedparten af al den skov, der fandtes på næsset. Næsseskovens overordnede navn på det ældste detaljerede kort (VSKOrig 1771) er *Birkeskov*, mens den på alle senere kort kaldes *Storskov*. Muligvis var navnet *Vignæs Skov* i mellemtiden helt gledet ud af brug, for den lille kystlund øst for landsbyen kaldtes på MK 1807 for *Agerne Have*, mens dens nuværende navn først er belagt fra 1872. Omkring 1940 måtte navnet lide den yderligere tort, at den vestlige halvdel af lunden skiftede navn til *Præsteskov*, hvilket hang sammen med, at den lå på præstegårdens jordlod. Mens navnet således har levet en lidt omflakkende tilværelse med hensyn til, hvilken skov det har været tilknyttet, så byder navnet i sig selv ikke på de store tolkningsmæssige udfordringer: ”skoven på (næsset) *Vignæs*” eller ”skoven ved (byen) *Vignæs*”.

Lidt mere pudsigt er navnevalget for den vestligste del af næsseskoven, **Odden** (1617 Aaden; 1664 Wixnes Odde; 1682 Oden; 1807 Otten). Ordet er som udgangspunkt en bestemt form af det gammeldanske substantiv *od*, ’spids’, der i stednavnemæssig sammenhæng ofte anvendes om den yderste del af en landtange og i samme betydning indgår i landskabsbetegnelsen *odde*. Præcis hvad baggrunden for skovnavnet kan være her er uklart, da det tilknyttede kystfremspring ud mod Tårs Vig (som foreslået i DS 11, 164) vel dårligt kan betegnes som en *odde*. Et andet lidt påfaldende aspekt ved skovnavnet er, at det kun i sjældne tilfælde er tilføjet den forklarende endelse *-skov*.

Den største stednavnemæssige udfordring blandt sognets skovnavne er dog forbundet med **Hildesvig Skov**. Også *Hildesvig* er et gammelt navn, der efter alt at dømme indgår i det middelalderlige vandløbsnavn *Hildesvig Bæk* (1499 Hiluæthes Bæk), der i 1499 udgjorde skel mellem godsområderne Radsted Fang og Majbølle Fang. Navnet kendes ikke fra MB 1682, men på MK 1786 indgår det i to marknavne (Foreste Hilleved, Bgst. Hilleved) på lysninger tæt ved

⁴ Jørgensen 2008, 332.

nutidens Hildesvig Skov; i sin nuværende form optræder navnet fra midten af 1800-tallet, dels som skovnavn (1839, 1857 Hildesvig Skov) og dels som navn på en tilknyttet skovridergård (1855, 1860 Hillesvig Skovridergaard). Med til det lidt komplicerede regnestykke om navnets betydning hører også, at den del af sognets bugtede kystlinje ud mod Guldborg Sund, der ligger ud for skoven, bærer navnet *Hildesvig Bugt* (1873 Hildesvig; 1891 Hildesvig Bugt). Det mest umiddelbare gæt kunne derfor være, at der som udgangspunkt har været tale om et navn på bugten, *Hildesvig*, som skoven så er blevet opkaldt efter. Imidlertid peger de ældste staveformer for skovnavnet (samt den sene overlevering af bugtnavnet) snarere på det modsatte forløb, altså at bugten har taget navn efter skoven, og at denne fra begyndelsen slet ikke har haft endelsen *-vig*, men derimod *-ved* (glda. *with*, 'skov'). Uanset om navnet oprindeligt har været hæftet på skoven eller bugten, med endelsen *-vig* eller *-ved*, så udgør faktisk også forleddet i navnet en udfordring, uden nogen rigtig oplagt tolkning. Danske stednavne med forleddet *Hilde-* (eller *Hille-*) tolkes typisk med personnavnet *Hildir* (f.eks. i Hillestrup på Falster og Hillestolpe på Lolland), hvilket også er blevet foreslået for Hildesvig, altså i betydningen "Hildirs skov".⁵ Andre har foreslået substantivet *hild*, der især kendes fra jysk som betegnelse på et staldloft, beslægtet med den nutidige betydning *en hylde*, eventuelt sigtende til en flad forhøjning i landskabet.⁶ En samlet betydning som skovnavn kunne da være "den højtliggende skov" eller "den øverst beliggende del af skoven". Endelig kan man formelt ikke udelukke den mulighed, at navnet simpelthen refererer til *Helvede* (glda. *hilwithi*), der tilsyneladende har lagt navn til en mængde vandløb og skove rundt om i riget; altså her "Helvedes skov".

På matrikelkortet for Soesmarke ejerlav (Majbølle s.) fra 1786 indgår der i skoven ud mod kysten og tæt ved sognegrænsen til Vignæs to lysninger benævnt Foreste Hilleved og Bgst. Hilleved. Dette kunne indikere, at endelsen på skovnavnet Hildesvig oprindeligt har været *-ved* (glda. *with*), 'skov', hvilket i nyere tid så er blevet omtolket til *-vig* på grund af beliggenheden ud til vigen. © Geodatastyrelsen.

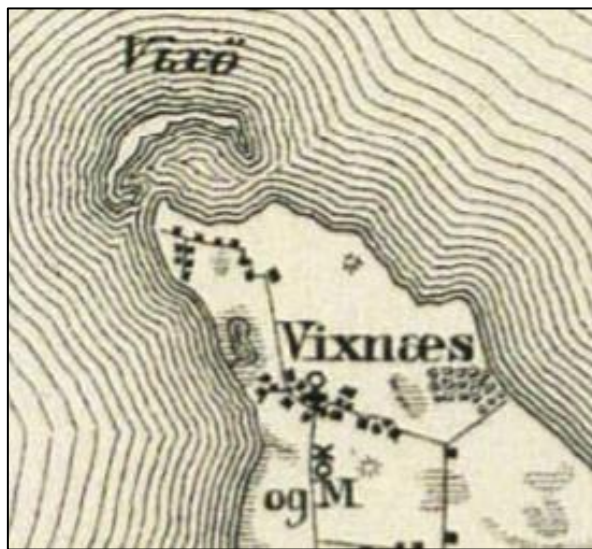
⁵ Kristensen 1922, 40.

⁶ DS 11, 162 (med reference til DS 5, 268).

Frem til omkring år 1800 udgjorde landsbyen Vignæs den eneste bebyggelse i sognet. Da byens fælles markjorder blev udskiftet i 1797 betød det, at flere af byens gårde fik tildelt samlede jordlodder et stykke væk fra landsbyen, uden direkte forbindelse til denne. Dertil blev den yderste spids af næsset, ud mod Vigsø, udparcelleret i en mængde små husmandslodder. Hvis man skal tro 1800-tallets matrikelkort og militære kort varede det dog et stykke tid, førend bønder og husmænd i Vignæs reelt valgte at flytte ud på deres tildelte jorder. Længe synes den eneste bebyggelse i sognet uden for landsbyen at have været skovridergården ved udkanten af Hildesvig Skov, der i dag simpelthen blot hedder *Hildesvig*. Den første samlebebyggelse til at supplere sognebyen Vignæs var **Vestermærk**. Denne yderste del af næsset blev som sagt udstykket i husmandslodder i forbindelse med udskiftningen (senest i 1807), men tilsyneladende varede det en del år, førend en egentlig bebyggelse skød op derude. Ifølge en lokal kilde blev Vestermærk først bebygget i 1873, men huse er indtegnet på kortene fra 1857 (Mansa) og 1866 (Bull). Bebyggelsen er navngivet efter marken *Vestermærk*, der var en af de tre vange i Vignæs oprindeligt fællesdyrkede jorder. Som marknavn kendes det tilbage til 1600-tallet (1617 Vestermærck; 1682 Vestre Mærck), og tolkningsmæssigt rummer det ikke de store udfordringer: ”den vestligt beliggende mark”.

Stemningsbillede fra Vestermærk, beliggende på den absolutte nordspids af det østlige Lolland. Foto: John M. Jensen.

På matrikelkortet fra 1807 (t.v.) er Vignæs' vestlige markvang, Vestermærk, blevet udskiftet i små husmandsparceller, men kortene viser ingen bebyggelse på stedet førend hos Mansa i 1857 (t.h.); tilsyneladende havde husmændene i Vignæs ingen overvældende hast med at flytte ud til deres udskilte jorder på spidsen af næsset.

Formentlig omtrent samtidig med udflytningen til Vestermark opstod en anden samlebebyggelse af gårde og huse øst for Vignæs på vejen mod Hildesvig Skov: **Skovby**. Bebyggelsen er ikke indtegnet på Mansas kort fra 1839 og er første gang med hans kort fra 1857, men uden navn; navnet har jeg første gang set i tredjeudgaven af Trap fra 1899. Etymologisk volder bestanddelene af navnet selvsagt ingen kvaler: *skov* + *by*, og valget fremstår jo også logisk nok med tanke på bebyggelsens placering tæt ved skoven. Alligevel kan der navneforskningsmæssigt knyttes et par kommentarer til navnet. En stor del af vore landsbynavne på *-by* er relativt gamle og mange af dem menes at gå tilbage til vikingetiden. Imidlertid synes Skovby at tilhøre en yngre navnegruppe, som en betegnelse for nye udflytterbebyggelser anlagt på gammel skovjord eller i nærheden af eksisterende skov, ikke mindst i forbindelse med udskiftningen. Fænomenet kendes ikke mindst i den nordlige del af Musse Herred, hvor vi f.eks. har *Skovby* ved Engestofte, *Grænge Skovby*, *Oreby Skovby*, *Tårs Skovby* og *Kalø Skovby*; i alle disse tilfælde er der tale om mindre og unge udflytterbebyggelser fra 1800- og starten af 1900-tallet. Så i princippet kunne nærværende skovby lige så vel have fået navnet *Vignæs Skovby*.

Før udskiftningen havde Vignæs en fælles bymark inddelt i tre vange: Vestermark, Nørremark og Søndermark. Mens Vestermark ved udskiftningen overvejende blev inddelt i husmandsparceller og Nørremark fordelt på de tilbageblevne nordlige landsbygårde, så blev Søndermark syd for byen i vidt omfang udskiftet til de mange udflyttergårde, der endnu præger landskabet her. Topografisk kort 1:50.000 © Styrelsen for Dataforsyning og Effektivisering.

Foruden de to ovennævnte samlebebyggelser udflyttede der fra landsbyen Vignæs i løbet af 1800-tallet tillige en mængde enkeltgårde, hvoraf de fleste antog egne navne: *Børsgård*, *Elisabethsminde*, *Godthåb*, *Guldstubbhøj*, *Havmosegård*, *Langager*, *Skovgård*, *Skovkærgård*, *Strandagergård* og *Toftekærgård*. Også blandt de gårde, der forblev i landsbyen, har et flere antaget egne navne, f.eks.

Boholt, *Bølsmosegård*, *Sophiegård* og *Vestergård*. Hovedparten af Danmarks gårdnavne kan betydningsmæssigt inddeles i tre hovedgrupper, som alle er repræsenteret i Vignæs.

1) Én gruppe omfatter såkaldte 'retningsangivende navne', der refererer til gårdens beliggenhed i forhold til resten af den tilknyttede bebyggelse. Det gælder f.eks. **Vestergård**, en af de vestligst beliggende, tilbageblevne gårde i landsbyen Vignæs.

2) De gårde, der flyttede ud af landsbyerne i forbindelse med udskiftningen, tog meget ofte navn efter noget i det landskab, som gården blev opført ved eller som lå på gårdens udskilte jorder. Det kunne f.eks. være nogle af de gamle marknavne, som de udskilte jorder havde været kendt ved tilbage i dyrkningsfællesskabets tid før udskiftningen, som f.eks. **Strandagergård**. Også sognets forhen umådeligt mange moser og vandhuller, hvoraf mange nu er bortdrænede, har givet navn til adskillige hosliggende gårde: **Bølsmosegård**, **Havmosegård**, **Skovkærgård** og **Toftekærgård**. Moserne *Bølsmose* (1664 Bøelsmoeße) og *Havmose* (1786 Hae Mose), der nu kun lever videre i de to gårdnavne, lå øst for landsbyen på de jorder, som de to pågældende gårde fik tildelt. På samme måde lå vådområdet *Toftekær* i den oprindeligt skovklædte strækning mellem Odden og Hildesvig Skov, hvor der endnu i 1807 indgik et åbent vandhul kaldet *Toftekærs Vanding*, som formentlig har været anvendt til vanding af kreaturer udsat til græsning i området. Forleddet *tofte*, der i marknavne fra lokalområdet kan føres helt tilbage til slutningen af 1600-tallet, kunne indikere, at der også fra gammelt tid måske her kan have ligget en ellers ukendt bebyggelse. Præcis hvilket vådområde Skovkærgård er opkaldt efter, kan ikke siges med sikkerhed, men måske refererer det ukendte navn **Skovkær* til den *Brændemose*, der endnu i starten af 1800-tallet lå i den nordvestlige udkant af Odden. Endelig har også bakker og gravhøje været oplagte at opkalde gårde efter. I Vignæs skete det dels for **Boholt**, opkaldt efter den naturlige højdannelse *Bogholt Banke* ("bakken ved den lille bøgeskov"), som gårdnavn dog med en staveform der repræsenterer den lokale udtale; dels **Guldstubbhøj**, opkaldt efter en af sognets talrige gamle gravhøje, der alle synes forsvundet under den driftige plov i årtierne omkring år 1800. Til gravhøjen *Guldstubbhøj* er knyttet et gammelt folkesagn, der er omtalt andetsteds i nærværende jubilæumsskrift, hvori der indgår et guldbæger, men det er uvist om det er dette bæger, der har givet navn til højen – og dermed senere også gården – eller om det er måske snarere er højnavnet, der har lagt grund til sagnet. Som ovenstående eksempelrykke viser, gik udviklingen fra naturnavn til gårdnavn typisk gennem en tilføjelse af endelsen *-gård*, men nogle gange, som i de to sidstnævnte tilfælde, overtog gården ganske enkelt naturnavnet som det var.

3) Den tredje og sidste hovedgruppe af gårdnavne bygger på opkaldelse efter personer, der har haft tilknytning til gården. Når det handler om almindelige bondegårde, er sådanne gårde almindeligvis opkaldt efter fornavnet på enkelte personer, som ejeren ønskede at ære og mindes. I Vignæs gælder det **Elisabethsminde** og **Sophiegård**, samt de to tidligere gårdnavne

Henriksminde (nu *Boholt*) og **Hildashåb** (nu *Godthåb*). Som de to sidstnævnte tilfælde indikerer, har gårdnavne opkaldt efter enkeltpersoner ofte tendens til at blive udskiftet med nye navne, efterhånden som ejerskifter og generationers gang får den oprindelige betydning til at svinde. Mens mange herregårde både kan været opkaldt efter enkeltpersoner (f.eks. *Frederiksdal*) og hele adelsslægter (f.eks. *Knuthenborg*), så er opkaldelse efter familienavne relativt sjældne blandt bondegårde. Ikke desto mindre har vi her i sognet et eksempel herpå, eftersom det for udefrakommende umiddelbart besynderlige gårdnavn **Børsgård** refererer til den lokale gårdmandsfamilie *Børsen* (en variantform af *Børresen*) – ikke mindst Ole Andersen Børsen, der fæstede gården i årene 1817-1854 (og dermed da den blev udflyttet), og dennes søn Peder Olsen Børsen, der købte gården til selveje i 1854.

Mange af Vignæs' gamle landsbygårde, og især dem der flyttede ud af byen efter udskiftningen, antog selvstændige navne i løbet af 1800-tallet. Ofte afspejler navnene gårdenes beliggenhed. Således var Vestergård byens vestligst beliggende gård, mens Havmosegård og Tofteskærgård flyttede ud på drænede vådbundsjorder, hvor Havmosen og Tofteskæret før havde været. Andre gårde tog navn efter personer i ejerfamiliens husstand – nulevende som afdøde – eller efter hele familien, som i tilfældet med Børsgård opkaldt efter familien Børsen. Foto: John M. Jensen.

Afslutningsvis vil jeg runde denne lille stednavnegennemgang for Vignæs sogn af med et par kuriøse eksempler fra gruppen af rene naturnavne, altså navne på naturgeografiske lokaliteter, der aldrig har været anvendt på bebyggelser. Af denne type rummer sognet især mange navne på små moser og vådområder med beliggenhed i de forskellige skove, som er blevet indtegnet med deres navne på matrikelkort siden slutningen af 1700-tallet.

På det ældste matrikelkort fra 1786 er der i det sydligste hjørne af Vignæs, omtrent midt inde i den nutidige Storskov, indtegnet fire små mosehuller med det lidet charmerende fællesnavn **Sorte Hulle**. Betegnelsen 'hul' indgår i mange danske naturnavne på mindre vandhuller, og herinde midt i skoven har de sikkert fremstået yderst mørke og måske lidt uhyggelige. Det pudsige er at flertalsformen 'hulle' er bevaret på matrikelkortene op gennem 1800-tallet, hvorefter den erstattedes af den mere nutidige form *Sorte Huller*.

Hildesvig Skov var i gammel tid fyldt med større og mindre mose- og vådbundsområder, og på serien af matrikelkort fra 1786, 1807, 1820 og 1907 er de fleste af dem benævnt med navne. En gruppe på syv af disse mosenavne skiller sig ud ved alle at være sammensat af et personnavn efterfulgt af 'stigmose', der på det ældste kort fra 1786 staves 'stiegmose', f.eks. **Clas Rasmus Stieg Mose**. De foranstillede personnavne – Clas Rasmus(sen), Hans Niels(en), Morten Mortensen, Niels Pedersen, Rasmus Jensen, Rasmus Jørgens(en) og Rasmus Klodt – synes alle at referere til fæstebønder i Vignæs by kendt fra anden halvdel af 1700-tallet, og meningen er utvivlsomt, at de pågældende mænd har haft en særlig brugsret til de pågældende moser inde i skoven. Men hvad er en 'stigmose'? Begrebet har hidtil ikke været behandlet i navneforskningen, men efter alt at dømme er der tale om et særligt østlollandsk ord, der måske endda primært er anvendt om skovmoser i Musse herred. Ordet er sandsynligvis beslægtet med elementerne *stilund* og *sti(g)ved*, der også indgår i flere stednavne i just Musse herred, hvor forleddet *sti(g)*- snarest har sin oprindelse i det gammeldanske ord *stik* ('pæl, stav'), med den samlede betydning i østlollandsk dialekt, at en 'stigmose' var en lysåben, vådbundspræget del af skoven, der var særlig velegnet til indsamling af brændsel og gærdsel.

Det sidste her medtagne eksempel på et stednavn i Vignæs sogn gælder også en af de talrige små moser i Hildesvig Skov, i hvis vestlige udkant man ifølge matrikelkortene fra 1786 og fremefter finder mosen **Inte Noget**. Hvordan dette navn er opstået skal jeg ikke kunne sige, men man fristes til at forestille sig, at landkommissionens opmåler tilbage i 1786 træt har spurgt de

lokale bønder, ”Og hvad hedder så dén mose?”, hvortil de kan have svaret: ”Den he’er inte noget!” – hvorefter han så har noteret dét som navnet på sit kort. Men dét må forblive gætværk.

Udsnit af matrikelkortet for Vignæs fra 1786. I sognets sydligste hjørne lå nogle små skovdamme benævnt Sorte Hulle (forrige side), mens man andre steder i skoven fandt adskillige ’stigmose’, der synes at være en særlig østlollandsk betegnelse på lysåbne skovmose velegnet til høst af stokke til f.eks. gærdsel. I samme område lå mosen med det underfundige navn Inte Noget. © Navneforskning, Københavns Universitet.

Litteraturhenvisninger

DS 11 = *Danmarks Stednavne 11* (’Maribo Amts Stednavne’), ved Anders Bjerrum & Christian Lisse (Stednavneudvalget: København, 1954).

Jørgensen, Bent (2008): *Danske stednavne* (Gyldendal: København).

Kristensen, Marius (1922): ’Lålands og Falsters Stednavne’ (II), i *Lolland-Falsters Historiske Samfunds Aarbog* 1922, 22-43.

/ Denne webartikel indgår i serien [Lollandske stednavne](#). /

Summary

Vignæs is the name of a village and parish on the north-easternmost corner of the Danish island Lolland. It is located on what used to be a remote and densely forested cape, which only became a parish on its own at the beginning of the 16th century, and the church village remained the only settlement in the parish until the enclosure process around 1800. The etymology of the village- and parish name is not as straightforward as it may seem. While the generic *næs* (Old Danish *næs*), ‘cape’, offers no challenges, the specific is more troublesome. The most obvious interpretation is the appellative *vig* (OD *wīk*), ‘coastal inlet’, but since this is a feminine word, which in Danish ought not to produce a generic /-s-/ when coined with other words, toponomastic scholarship has traditionally suggested a constructed OD appellative **wīgh*, ‘killing, fight’, leading to a full meaning “the cape, where there has been a killing/fight”. However, since *vig* can be found to have produced -s-genitive in numerous other Danish place-names, where the most obvious interpretation, seen from a geographical point of view, is always ‘coastal inlet’, the present paper strongly suggests a re-consideration in favour of the more obvious choice.

The article then goes on to present and explain the various forest-names in the parish (*Vignæs Skov*, *Odden* and *Hildesvig Skov*), followed by all the new settlement names produced by the enclosure process of the 19th century on small outlying hamlets (*Vestermark* and *Skovby*) as well as individual farms (e.g. *Vestergård*, *Strandagergård*, *Bølsmodegård*, *Strandmosegård*, *Skovkærgård*, *Toftækærgård*, *Boholt*, *Guldstubbøj*, *Elisabethsminde*, *Sophiegård*, *Henriksminde*, *Hildashåb* and *Børsgård*).

The toponomastic tour around *Vignæs Parish* ends with three curious cases of hydronyms, all names on small ponds and bogs within the parish forests. *Sorte Hulle* (‘black holes’) suggests that these ponds in the middle of the forest were regarded with some anxiety; *Stigmose* (‘stick bog’) appears to be a local dialectic term for a forest bog particularly suited for collection of sticks for firewood and fences; and *Inte Noget* (‘not anything’) is, in lack of any better explanation, suggested to be the answer of local peasants recorded by a tired land commissioner, when asked “And what is then the name of this bog?”: “Den he’er inte noget!” (‘It’s not called anything.’)

Bilag

Udskiftnings- og matrikelkort for Vignæs Sogn og ejerlav anno 1786. Da hverken originalen eller kopier af kortet synes bevaret i Geodatastyrelsen (tidl. Kort- & Matrikelstyrelsen) eller på lokale arkiver, publiceres her for første gang en kopi af kortet i fuld størrelse; ved klik på kortet gives adgang til selve billedfilen i høj opløsning. Affotograferet kopi på Navneforskning, Københavns Universitet.